

Mennyei osztag

Djordje Lebović és
Aleksandar Obrenović

A Mennyei osztag első díjat nyert a „Ste-rjino Pozorje”-n, a második jugoszláv szí-ni fesztiválon, 1957-ben. Saffer Pál fordított belőle egy részletet, s ezt az érthetőség kedvéért a szintén általa készített összefog-lalóval együtt közöljük.

PROLÓGUS:

A-12750, a náci haláltáborok egykori foglya elmeséli, hogyan rendel-ték ki néhányadmagával a hitleri uralom végnapjaiban a hírhedt krema-tóriumok leszerelésére, hogy ne maradjon nyoma a rémségeknek. A kre-matórium feletti kis padlásszobában találkozott 33142-vel, az utolsó »meny-nyi osztag« tizenöt megmaradt tagjának egyikével. Megbarátkoztak és együtt töltötték a napokat. Egy reggel, amikor munkára mentek, nem találta többé barátját. Mind a tizenötüket állítólag az udvar végében temet-ték el, de sírjuknak nem maradt nyoma a fagyos sziléziai földön. Az ő meséit eleveníti fel az A-12750-es, a szemlélhetőség kedvéért. — szinpadon.

I.

Zuhogó esőben, éjszaka, fogolycsoportot terelnek a krematórium udva-rába. A parancsnok megmagyarázza a jövevényeknek, hogy mi lesz a fel-adatuk: »... A maguk kötelessége lesz megölni és elégetni ellenségeinket. Három hónapig végzik ezt a munkát, azután kivégezzük magukat és helyükbe új csoportot hozunk...« Aki nem hajlandó ezt a munkát végezni, jelentkezzen. Azonnal főbelövik. — Akad egy jelentkező. A géppisztoly felkattog, azután a megmaradtakat szétvezetik a szobákba. Az egyik ilyen szobában hét ember találkozik: ZÖLD — negyven év körüli német csirke-tolvaj, a bűnügyi foglyok zöld háromszögét viseli; az 58964-es, szerb, kabát-ján a politikai foglyok piros háromszöge; MUSELMANN, az olasz vidéki írnok, katonaszökevény, szintén piros háromszöget visel; PROMINENS, egykori lengyel diplomata; SAPKÁS EMBER, magyarországi zsidó órá-s, kabátján sárga háromszög; SEBESÜLT, 27 év körüli, francia, a fején pisz-kos kötés. Szökni akart Majdanekből; S. K., görög szobrász, kabátján elől-hátul diszeleg ez a két betű, a Strafkommando (büntetőosztag) rövi-dítése.

Az újoncok között harc kezdődik a fekhelyért. A szobában ugyanis cső halad végig, amelynek közelében elviselhetetlen a forróság. A cső

melletti ágyra végül is a leggyengébb, a legtehetetlenebb, MUSELMANN kerül. Belép egy ÖREG ember, a krematórium portása, szintén fogoly, egykori irodalomtanár, aki már másfél éve végzi ezt a furcsa szolgálatot: ezeket enged be a kapun, de senkit sem látott még közülük kimenni. A kíváncsi kérdésekre az öreg elmondja, hogy mi lesz a kötelességük: néhányan Ciklon-gázbombákat dobnak majd a »fürdőbe« terelt embe-
rekre. »... Senki sem él örökké — mondja. — Ott lenn az örökkévalóság legfeljebb csak öt percig tart...« A többiek majd a krematóriumi kemencékben égetik el a kivégzetteket. Amikor az ÖREG kimegy, PROMINENS, aki szentül hiszi, hogy a szobában valahol mikrofont rejtettek el, hangosan védeni kezdi a fasisztákat. Még reméli, hogy bárki is törődik vele és a véleményével. Még hisz befolyásos német barátainak. A többiek rárontának, de ismét bejön az ÖREG, hogy kijelölje a csoport kápóját (vezetőjét). S. K.-t választja. A görög tiltakozik, de a pióca-veremmel való fenyegetés után megtörik. Első feladatuk az új káponak ki kell jelöl-
nie azokat, akik majd a gázbombákat dobják és azokat, akik a kemencék-
nél dolgoznak. Ismét ellenkezik, s végül sorshúzással döntenek. A döntés után a feszültség enyhül. ZÖLD egy becsépézzett szájharmonikát vesz elő és játszani kezdi az internáltak dalát. S. K. eredménytelenül kéri, hogy hagyja abba. Végül megparancsolja, ő a kápo. ZÖLD engedelmeskedik. A zene elnémul.

II.

Napok múltak el. A foglyok már szobájukat is úgy ahogy berendezték, élelmük van bőven, az arcuk kezd kikerekedni. Az eddig szótlan SAPKÁS EMBER megszólal, az addig kapzsi ZÖLD borral kínálja a többieket, egyszóval kezdenek emberekhez hasonlítani. Arra, amit tesznek, igyekeznek nem gondolni, mert lámint mondják, »segíteni úgysem tudnak«. Beszélgetés közben MUSELMANN kimondja azt, amire valamenyien gondolnak — szöknö kellene. PROMINENS, aki német barátai közbenjárását várja, nem akar részt venni a szökésben. Meg akarják ölni, de ZÖLD jobb módot talál. Leszedi a PROMINENS ágya fölé akasztott fényképeket. Hátlapjukon pontos adatok és tervrajzok vannak a krematóriumról. Ez elegendő ahhoz, hogy tulajdonosukat azonnal kivégezzék. PROMINENS megtörik. A veszekedés közepette észrevétlenül belép az ÖREG. Miután a sebesültben a fiát véli felismerni (zavarodott agya minden csoportban kereste és megtalálta a fiát), vállalja, hogy segít nekik és velük együtt szökök. Szerinte van egy lehetőség a szökésre — a mocsáron át. Meg kell vizsgálni. Valakinek el kell jutnia a Brzezinkába. A németek önkénteseket keresnek munkára a mocsárba. Ez rossz jel. Azt jelenti, hogy ott még szörnyűbb munka vár rájuk. PROMINENS végül megmondja a hírt: hallotta, hogy ott hatalmas gödröt ástak, amelyekben élöket égetnek el — azokat, akik nem képesek saját lábukon a »fürdőbe« menni; betegeket, öregeket és gyermekeket. Az önkénteseknek az a feladatuk, hogy a gödörbe lökjék őket. Mindegy, menni kell. ZÖLD szerez löpört, SAPKÁS vállalja, hogy használt ciklon-bombákból kézigránátot gyárt. Közben bejön S. K., a kápo. Faggatja őket, hogy miért idegenkednek tőle. Faggatása eredménytelen marad, erre bosszúból csoportcserét rendel el. A kemencénél dolgozók helyet cserélnek a kivégzőkkel. 58964 megtagadja az engedelmességet, s a kápo először használja hatalma jelét, a gumibotot.

III.

Amíg a többiek alszanak, S. K. a faliórárt javítgató SAPKÁST kérdegeti elfogatása előtti életéről és végül visszatér ahhoz, ami bántja: miért kerülök, miért idegenkednek tőle? Miután a sapkásnak bántatlanságot ígér, az egy bibliai idézettel válaszol: »... az ember, aki puha és gyengéd volt

közöttetek, rossz lesz fivéreikhez és...» S. K. feldühödik és egy órával munkaidő előtt felkelti az egész társaságot, hogy sűröljék fel a szobát. PROMINENST vízért zavarja és vele megy MUSELMANN, aki sorsolás alapján önkéntesként a mocsárban járt és a látottaktól megőrült. S. K. erőszakkal ágyat cserél a SAPKÁSSAL, azután kimegy. A SAPKÁS tovább dolgozik, mintha mi sem történt volna, azután felkiált: az óra működik. Míg a többiek sűrölnek, az órás újabb munkába fog: menórát készít. ZÖLD faggatja a SAPKÁST, hogy milyen gyertyatartó az. SAPKÁS hallgat és helyette SEBESÜLT válaszol, elmondja a menóra történetét. SAPKÁS rájön, hogy SEBESÜLT zsidó és mint istentagadót, elátkozza. A többiek megjegyzéseire, hogy miért nem bocsát meg SEBESÜLT-nek, ha megbocsátott az áruló S. K.-nak, akit meg akartak ölni, így válaszol: »A görög embereket árult el, ez az átkozott pedig elárulta istenét...»

58964 furcsán viselkedik. Hallgatag, magába mélyed.

58964: (Abbahagyja a munkát. Egy ideig nézi a vidám társaságot, azután undorral a hangjában, odaszól): Odalenn új tránzsport várakozik. (Senki sem hallja. Hangosabban megismétli): Odalenn új tránzsport várakozik.

Zöld: No és?

58964: Hagyjátok abba az üvöltözést.

Zöld: Nem az első tránzsport ez sem, az utolsó! Nekünk most vidámi muzsáj! (Tovább játszik. A többiek ismét dalolni kezdenek)

58964: (Hirtelen Zöldhöz lép, elveszi tőle a szájharmonikát és a sarokba dobja)

Muselman: (Gyorsan felkapja az eldobott harmonikát)

Zöld: (Fenyegetően feláll)

58964: Részeges disznók!

Sebesült: (Nyugodtan hozzálép és így szól): Meghibbantál egy kicsit?

58964: Ti hibbantatok meg. Odalenn az emberek a halálra várnak, ti meg itt daloltok. A végén majd tánra is kerekedtek.

Öreg: Hja, kedvesem „So wie so Krematorium, so wie so Brzezinka” Akár dalolunk, akár nem. Egyremegy.

58964: Nekem nem mindegy!

Zöld: No nézd csak. Pedig nemrég még tudtál dalolni. Most egyszerre így elérzékenyedté!

Prominens: Jó lesz, ha egy kicsit vigyázol az idegeidre. Ez most különösen fontos.

58964: Lenn a fürdő előtt varsói lengyel nők várnak. Te meg itt prédikálsz nekem.

Prominens: Nem segíthetünk rajtuk.

58964: De legalább tapintatosabbak lehetnének irántuk.

Prominens: Abból csak kárunk le-

hetne. Nem szabad azokra gondolkodni ott lenn. Mindenáron meg kell őriznünk az idegeinket

Zöld: (Elveszi Muselmanntól a harmonikát)

Sebesült: (Ráförmed) Ne muzsikálj!

Zöld: Jó, jó!

58964: Ész nélkül vedelitek a pálinkát, aztán bebeszélitek magatoknak, hogy erősek az idegeitek. Polen, hogy ámíthatod így magad? Beteg vagy, tudod, hogy az ital megrövidíti az életedet, mégis minden nap leiszod magad. Miért? Így akarsz az idegeidet erősíteni?

Prominens: Vége az ivásnak. Két nap múlva indulunk a Brzezinkába. Ha ott megroppannak az idegeink — akkor végünk van.

58964: Én nem megyek a Brzezinkába.

Prominens: Mit mondasz?

58964: Hallottad. Nem megyek a Brzezinkába.

Zöld: Na jó, jó... Feküdj le. Pihenj egy kicsit, majd megnyugodsz. Nem muzsikálok többet.

Sapkás ember: Rosszul vagy. Van idegcsillapító tablettád. Akarsz?

58964: Mi ez? Bolonddád akartok nyilvánítani? Nem, köszönöm, egészen jól érzem magam. Egészségesebb vagyok akármelyikötöknél. Nem akarok menni. Nem akarok szökní. Értitek?

Prominens: Mégis, fekédj le és pihen ki magad.

58964: Nem fekszem le. Én csak azt mondom, hogy nem akarok szökní és kész.

Prominens: Tudja maga, hogy mit beszél?

58964: Teljesen tudatában vagyok an-

nak, amit mondok. Nem megyek — ez az utolsó szavam.

Öreg: Hogy-hogy nem mész? Hogy gondolod ezt. Hát nincs minden jól megszervezve?

Sebesült: Honnan ez a váratlan változás?

58964: Váratlan? Gondolkozom én erről már az első naptól kezdve, már amióta beléptünk ebbe a szobába. Éjjel, nappal szüntelenül.

Prominens: Miért titkoltad ezt eddig előttünk?

58964: Önmagam előtt titkoltam, nem elöttetek.

Zöld: Majd ha egy kicsit kifújta magát, beszélgetünk erről. Most feksüdj le.

Prominens: Ezt most azonnal tisztáznunk kell. Öreg, menjen ki és ügyeljen, hogy a kápo meg ne lepjen bennünket.

Öreg: Én is szeretném hallani.

Sebesült: Majd később elmesélünk mindent. Menj ki.

Öreg: Csak ne sokat veszekedjete. *(Kimegy. Néhány pillanatig valamennyien szóltanul néznek 58964-re)*

58964: *(Felfortyan)* Mit bámultok rám? No gyerünk, kezdjétek.

Gyerünk hát, kérdezzetek, faggassatok, mire vártok?

Zöld: Nem akarsz szökni?

58964: Nem akarok.

Zöld: Gondold meg jól.

58964: Már meggondoltam.

Prominens: Figyelmeztetek, hogy erre ráfizethetsz.

58964: Köszönöm.

Zöld: Önfejű vagy. Tudod-e, hogy mi vár rád, ha nem engedsz?

58964: Tudom.

Zöld: Mégis, ugye... nem gondolod komolyan? Csak nem akarsz a kéményen átmenni?

58964: Nem akarok szökni. Érdekel még valami benneteket?

Sebesült: Beleegyeztél, hogy velünk szoksz.

58964: Sok mindenbe beleegyeztem, pedig nem kellett volna.

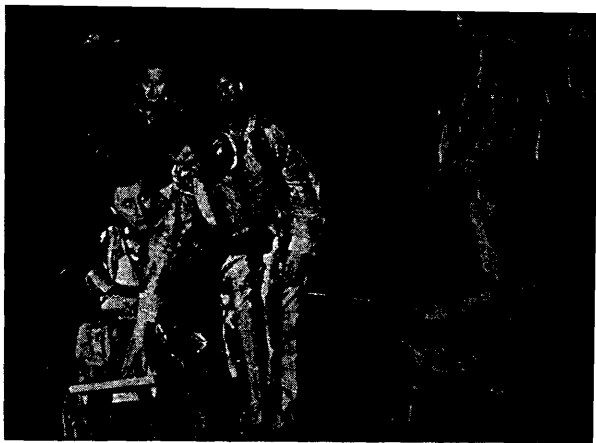
Prominens: Előbb kellett volna ezt meggondolni.

58964: Előbb vagy utóbb — mindegy. Én megfontoltam és ez a lényeg.

Sebesült: Egész idő alatt ámitottál bennünket. Ez megfontolt árulás!

58964: Ti árultatok engem! És magatokat is!

Szökést ígértetek a szabadságba. Hát mondjátok meg, hol... hol van az a ti szabadságotok? Hol?

Jelenetek a Mennyei osztagból, a noviszádi Szerb Népszínház bemutatóján

Sebesült: Mindenütt. Ezenkívül — mindenütt.

Prominens: Ezt mindegyikünk tudja. Ezt még Giuseppe is tudja.

58964: Hát csakugyan olyan agyálgyultak vagytok, hogy elhiszitek ezt? Számunkra nincs többé szabadság. Elmehetnénk akár a Marsra is, ott sem lennénk szabadok. Hát nem értitek?

Zöld: Sohase szerettem a bölcselkedéseidet. Hej, kiskomám, mihelyt civilrongyokat rántok magamra és nem érzem a nyakamon az SS-ek tekintét, mihelyt újra szoknyákat emelgethetek, bizony szabad leszek én, mesélhetsz, amit akarsz!

58964: Nem fogják megengedni, hogy megtegyed. És ha már nem lesznek SS-ek, akkor is üldözni fognak, el-

- fognak és bíróság elé állítanak. Számonkérjük majd tőled ezt itt.
- Prominens:** Senkinek sincs joga ítélkezni fölöttünk. Azok közül a hivatásos bírák közül egy se élte át azt, amit mi itt átélünk. Ilyesmíról nincs szó egyetlen törvénykönyvben sem. Csak mi, akik ebben a füstben és bűzben fulladozunk, csak mi ítélkezhetünk magunk fölött! Minket kényszerítenek arra, amit teszünk. Én szavatolok magamért és mindannyiunktól, hogy ártatlanok vagyunk. Ebben a szobában az egyetlen bűnös a kápó. A parancsolóinál is ocsmányabb bűnös lett. A ládája tele van aranyfogakkal. Azért zárja lakattal...
- 58964:** Ha nem irmered el a bíróság jogát, hogy ítélkezzék fölötted, akkor miért készíted magadnak a visszavonulást?
- Prominens:** Nem értem.
- 58964:** Majd érthetőbben is megmondom: Miért vezetsz naplót a krematóriumról? Ez mentséglevél, visszavonulás, nem?
- Prominens:** Nem. Ez csak elővigyázatosság. Biztosítani akarom magam, mert nem hiszek a bírák jóindulatában. Mit tudhat az én kínlódásaimról valami agyalágyult bíró, mondjuk a krakkói Pán Jarošzláv Makusinszky, aki egészen bizonyosan meleg plédbe takarózva a könyvtárban töltötte azt az időt, amit én internálótáborban szenvedtem végig. Pán Jarošzláv mégis azt hiszi majd, hogy joga van ítélkezni fölöttem és ítélkezni is fog, még hozzá nagyon szigorúan. Ezért vezeték én naplót. Hogy igazoljam magam. Hogy titeket is igazoljanak vele.
- Sebesült:** Semilyen hivatásos bíró nem fog ítélkezni felettünk. Mi áldozatok vagyunk. Ezt tudni fogja mindenki. Felettünk csak az emberiség ítélkezhet. Ha az elítél, nem fogok ellenkezni, mert hiszem, hogy pártatlan és igazságos döntést hoz.
- Prominens:** Hogy maradhatott benned ennyi naivitás? Emberiség? Közönséges üres szólam. Az „Emberiség bíróságának”, amiről te álmodsz, mégis csak Pán Jarošzláv, Mőszjő Santen és Miszter Higinsz lesznek a tagjai... Ők pedig sohasem érthetnek meg téged, és bizony megrövidítenek egy fejjel, ha megtudják, hol voltál.
- Sebesült:** De megértene majd. Őszintén elmondok nekik mindent.
- 58964:** Nem hagynak rá időt. Halott leszel, még mielőtt a szádat kinyitnád.
- Zöld:** Te, Franszé, mafla vagy. Egész bizonyosan megnyúznának, mihelyt a kezük közé kerülnél. Istenemre, én többé nem hagyom magam elfogatni. Engem többé semmilyen hatóság nem dug a sitibe. Erre szavamat adom. Végeredményben pedig, senki sem bizonyíthatja be, hogy a Himmelkommandóban dolgoztam.
- Sapkás Emberek:** Emberi bíróságról vitáztok? Minek? Adonáj már ügyis ítélkezett mindenek fölött.
- 58964:** Mondjuk, hogy megmenekülünk a társadalom ítéletétől. De hogyan menekülünk meg önmagunktól, a lelkiismeretünkétől? Szabadítsatok meg a lelkiismeret ítéletétől, tegyétek lehetővé, hogy ismét gondtalanul vezethessem a mozdonyomat, és veletek megyek.
- Prominens:** Ezt saját magadnak kell megtenned! Úgy, mint én. Az én lelkiismeretem teljesen nyugodt. Tudom, hogy ártatlan vagyok és nekem ez elegendő.
- 58964:** Hazugság az egész. Dehogy nyugodt a lelkiismereted! Egyikünké se nyugodt. Nem lehet megszökni előle. Zöld, mondd meg te, nincs-e igazam.
- Zöld:** Nem gondolkoztam még felőle, de nem is akarok. Nekem csak az a fontos, hogy meg tudjak innen lőgni. Azután ha valaha meglátogatna az a te lelkiismereted... hát majd úgy nézem, hogy kiegyezzek vele. De most fejezzük be minél előbb ezt az okoskodást, mert mindjárt csengetnek.
- 58964:** Úgy! Nem kínoz benneteket a lelkiismeret? Akkor hát miért gyöntök álmotokban? Minden nap hallom. Ti is hallottatok engem. Itt van ez a próféta. Szünet nélkül fabrikál valamit. Feledni akar. No és, sikerült neki? Sikerült egyikünknek is megszökni? Nem. Senkinek, egy percre sem. Tudom, hogy soha többé nem tudok jól mozdonyt vezetni. Azt akarjátok, hogy egész életemben a lelkiismeret-furdalással viaskodjam, hogy ne tudjak aludni, hogy ujjal mutogassanak rám, hogy leköpjenek és fenyegeessenek?
- Sebesült:** Ezek szerint tehát maradjunk itt és a még hátralévő néhány nap alatt öljünk meg még száz és százezer ártatlant?
- 58964:** Nem tudom! Nem tudom! Csak azt tudom, hogy jól tették azok akik nem voltak hajlandók itt dolgozni.
- Sebesült:** Azok gyávák voltak! Gyávák! Nem mertek szembenézni a ha-

- lállal. Megtorpantak az első lépésnél.
- 58964: Megtiltom, hogy így beszélj ró-
luk. Ha mindannyian olyanok lettünk
volna, mint ők, akkor a fasiszták
kénytelenek lennének maguk ölni.
Nem mondhatnák, hogy köpedék va-
gyunk. Mi voltunk a gyávák!
- Zöld: Hát meg kell az embernek dög-
leni, hogy hős legyen belőle?
- Sebesült: Azok hiába haltak meg.
Annyi az ember a táborokban, hogy
mindig akad közöttük, aki hajlandó a
Himmelkommandóban dolgozni.
- Prominens: Még ha senki, végleg
senki se vállalná ezt a munkát, akkor
sem változna itt semmi. Csupán az
áldozatok száma növekednek. Ezek at-
tól sem riadnának vissza, hogy a tá-
borok valamennyi lakóját kiirtsák.
- 58964: Akkor kénytelenek lennének e-
zeket a disznóságokat maguk csinálni.
- Zöld: Szerbe, azt akarod, hogy a vi-
lág sohasse tudja meg ezeket a disznó-
ságokat?
- 58964: Nem.
- Zöld: És hogyan tudja meg, ha nem
leszünk mi – a szemtanúk. Nekünk
meg kell szöknünk innen.
- Prominens: Ezért is vezetek nap-
lót. A fasiszták semmilyen nyomot
sem fognak maguk után hagyni. El-
pusztítanak mindent és soha senki
sem fogja megtudni...
- 58964: Ezt az egész mesét kitaláltatok.
Nem ezért vállaltátok ti ezt a mun-
kát. Ismerjétek be! Igazolni akarjátok
magatokat. Abban a pillanatban, ami-
kor ott álltunk lenn az esőben és a-
mikor a Kommandóführer felszólított,
hogy mondjunk igent, vagy nemet,
valamennyien arra gondoltunk, mi-
lyen jó, ha az embernek tovább do-
bog a szíve, még ha beteg is, mint a
tied. Polen. Ez volt akkor a döntő,
nem holmi aggodalom az emberisé-
gért.
- Prominens: No és?
- 58964: No és, elmeséled-e majd a föl-
dieknek, a gyerekeidnek, hogy öltél
ezzel a két kezeddal, csak azért, hogy
néhány nappal tovább szagolhasd ezt
a bűdös levegőt? Elmeséled-e majd
te, Fraszé? Te, Zöld, elmeséled-e
majd Grélinek a szénapajtában, hogy
hány embert ciklonizáltál? Azt hi-
szed, hogy azután hajlandó lesz még
hálni veled? Azt hiszed, hogy egész
életeden át hallgatni tudsz majd er-
ről? Órásmester. hogy nézel majd a
fajtestvéreid szemébe? Hallgattok,
ugye? Mert látjátok, hogy nincs me-
nekvés. Ettől nem lehet megszaba-
dulni...
- Zöld: Nem tudom és nem akarom
tudni. Lehet, hogy igazad van, de ne-
kem meg kell innen szöknöm. Nem
akarok második Giuseppe lenni. Ha
itt maradunk, mindannyiunkra ez a
sors vár.
- 58964: No jó, és hová mész?
- Zöld: Tudom én, hogy hova.
- 58964: Te tudod. És te, Fraszé?
- Sebesült: Még nincs vége a hábo-
rúnak.
- 58964: Hát te, istenes ember, te hova
mész?
- Sapkás ember *hosszabb hallgatás
után így szól*: Nem tudom.
- Prominens: Akad számodra is hely.
Sapkás ember *(tagadóan int a fe-
jével)*.
- Zöld: Eh! Nagy a világ.
- Sapkás ember: Az én világom már
nem nagy.
- Zöld: Csak nem akarsz te is...
- Sapkás ember: Itt még a madarak
sem maradhatnak. Elűzi őket a füst.
- 58964: Ha madár volnék, én se lennék
itt.
- Sebesült: Én is ember vagyok. De
hiszen ez éppen elegendő ok arra,
hogy meneküljünk innen.
- 58964: *(kiabálni kezd)*: Menjetek, a-
hova akartok. Eredjétek és hagyjatok
békén. Nekem nincs hova mennem.
Menjetek!
- Zöld: Velem jössz! Együtt járjuk
majd a vásárokat.
- 58964: Nem. Én nem merek innen el-
menni.
- Zöld: Miért? Te sem vagy semmivel
se bűnösebb, mint mi. Majd meglá-
tod, milyen szép a csavargóélet...
Tetszeni fog neked. Ne félj, boldogu-
lunk!
- 58964: *(nem vitázik már olyan tüzesen,
mint az előbb Egyszerre halk lett és
erőtlen)*: Nem bírok. Nagyon szép töl-
led... de nem bírok.
- Prominens: Miért?
- 58964: Csak úgy.
- Sebesült: Mi tart vissza?
- 58964: Ne faggassatok tovább... nem
bírok.
- Zöld: Félsz?
- 58964: Igen.
- Zöld: Mi is félünk. De meg kell koc-
kázatni.
- 58964: Nem attól félek.
- Zöld: Hanem mitől?
- 58964: Önmagamtól!
- Zöld: A Krisztusát! Aztán miért?
- 58964: Megint nem fogom kibírni.
- Prominens: Miről beszélsz?
- 58964: Egyszer már volt, hogy nem
birtam ki.

Sebesült: Mit nem bírtál ki?

58964: A verést. Úgy éreztem, hogy minden csontomat összetörték... Nem bírtam tovább...

Zöld: És?

58964: Elmondtam mindent... A neveket... minden nevet... Mire felfogtam, hogy mit tettem, már késő volt. Elfogták őket és fölakasztották... Akkor azt követelték tőlem, hogy szolgáljak nekik tovább... megtagadtam.

Sebesült: Attól félsz, hogy megismétlődik?

58964: Igen.

Zöld: De hiszen már csak két napról van szó... Addig nem jönnek rá. Jól elő van készítve minden.

58964: De ha verni találnak más miatt... esetleg azért, mert lassan dolgozom... Félek, hogy mindent elmondok...

Sebesült: Miért nem mondtad ezt meg előbb?... A fejünkkel játszottál.

58964: Reméltem, hogy kibírom. Napo kig igyekeztem magam meggyőzni, hogy ki fogom bírni... hiába... menjetek!

Zöld: Akkor...

(E szó után halálos csend támad)

Nos akkor?...

Sebesült: Nincs más választásunk.
Prominens: Úgyesen kell csinálni, mert ha idő előtt fölfedezik...

Sapkás ember: Én nem akarom beszennyezni a kezem.

Zöld: Sajnálom, hogy így történt. Krisztusomra, sajnálom!

58964: Nem kell senkinek a részvéte. Én már mindent tisztáztam magammal nincs rajtam mit sajnálnatok.

Prominens: Itt egyszer se volt még áramszünet?

(Valamennyien csodálkozva néznek rá.)

Nem volt? Oszvijencimben gyakran megszakadt az áram. Egyik másik fogoly nekilődült, kiment az éjszakába, azután egyszerre sötét lett. Csak rövid időre, természetesen.

Zöld: Igen. Ilyesmi gyakran előfordult.

Sebesült: Majdanekben volt velünk egy belga fiú. Piplnek neveztük. A kápó állandóan nyaggatta. Pipl eleinte ellenkezett, de aztán... Két hétig élt a kápóval. Tovább nem bírta. Egy éjszaka kiment a szobából. Reggel, amikor munkára mentünk, a dróton lógott. Kicsi volt mint egy pólyás és teljesen fekete.

Zöld: Igen, a drótokban magasfeszültségű áram kering... egy pillanat az egész.

Öreg: *(Gyorsan bejön)* Jön! Készen vagytok?

Prominens: Azt hiszem, igen.

S. K.: *(Széttérpesztett lábakkal megjelenik az ajtóban):*

Mi az, disznók, miért nem száraz még a padló? Ha arra vártok, hogy feltöröltessem veletek, akkor a feneketekkel töröltek fel.

(Amint S. K. bejön a szobába és sétálni kezd.)

Muselman n: *az üres vödörrel kifelé indul)*

S. K.: Sok vizet hozzá, gyorsan... Lódítsd a padlóra, ne sajnáld... feltörlik ezek a te barmaid egy-kettőre.

Muselman n: *(Megrettenve kimegy)*

S. K.: *(58964-hez fordul)* Te miért nem dolgozol? Síkálj!

58964: *(Csak ránéz, azután lassan, nyugodtan fekhelyéhez megy. A párnája alól dohányszobozt vesz elő.)*

S. K.: Hé, nagyságos úr, hozzád szoltam. Miért nem dolgozol?

58964: Nincs kedvem.

S. K.: *(Elordítja magát)* Mi? Ellenkezel? A nyelvvel fogod a padlót feltörölni.

58964: *(Nem törődik a fenyegetéssel. Sorra járja a többieket és osztja a dohánnyt.)* Nesze. Nem dohányszom többet.

Zöld: Én sehogy se tudok leszokni róla.

58964: Nesze, vegyél.

Prominens: Nem dohányszom.

58964: Hátha egyszer mégis rá akarsz gyujtani. Legyen kéznél. Franszé, nesze neked is.

S. K.: Mi ez? Lázadás? Raportra viszem az egész társaságot.

Öreg: Hagyd őket, hadd pihenjenek egy kicsit. Ne fontoskodj.

S. K.: Ne avatkozz bele, itt én parancsolok.

Öreg: Azt mondtam, hogy hagyd őket békén. Állj vigyázzba, ha velem beszélsz. Sapkát le!

S. K.: *(Szót fogad)*

58964: *(Sapkás emberhez lép)*

Ha egyszer talán eszedbe jutna rágyujtani... Nesze, fogjad.

Sapkás ember: Nem foglak elfelejteni.

58964: Nesze neked is, öreg. Lemondtam a dohányszásról.

Öreg: Dícséretes dolog. Jó legalább?

58964: Kóstold meg. Ízleni fog.

(Egy pillanatra úgy látszik, hogy kápónak is ad, de meggondolja magát és saját magának csavar egy cigarett-

tát. Meggyújtja és a kijárat felé indul.)

S. K.: (Felkiált) Hová mégy?

58964: Ne kiabálj! Megyek és kiöntöm a szemetet (mondja és fogja a szemetesvödört)

S. K.: Ezt majd akkor teszed, ha én parancsolom. Most azt parancsolom, hogy maradj itt, ahol vagy.

58964: Én pedig most fogom kiönteni.

(Kimegy anélkül, hogy megfordulna)

S. K.: Majd itt tartalak én! Összeverlek! (mondja és utána indul)

Öreg: Itt maradsz! Állj vigyázzba!

S. K.: (Vigyázzba merevedik)

Öreg: Így maradsz mindaddig, amíg nem megyünk munkára. Különből erről még majd beszélgetünk. Dolgozatok, legények. Csak leadom a jelentést, azután visszajövök. (kimegy)

S. K.: (Nem mozdul, csak fenyegetőzik): Majd megmutatom én nektek, banditák! Megemlegetitek ti még ezt a napot. Sikáljatok! Erősebben! Nyomd rá azt a kefé!

(Mindannyian igyekeznek dolgozni, de a feszült várakozás miatt alig mozognak. Közben észrevétlenül besötétedik. Belép):

Muselmann: (a vízzel telt vödörrel. Senki sem szól)

S. K.: (Kiabálni kezd): Beszéljete, nyomorultak! (Nem hallgatnak rá. Kikapja Muselmann kezéből a vödört és földhöz vágja. A vödör felborul, de a foglyok nem moccannak.)

Hirtelen kialszik a fény és felüvölt a sziréna. Néhány pillanat múlva a vilány ismét kigyullad. A sötétség idején senki sem mozdult el helyéről, csak a tekintetük mered most az ajtóra.

S. K.: Senki se próbáljon kimenni. Még a folyosóra se! (kiáltja és kirohan. Amint bevágta maga mögött az ajtót)

Muselmann: (a vödörhöz megy, legguggol melléje, mintha vissza akar-

ná rakni a vödörből kiömlött vizet, de nem tudná magát rászánni.)

Sapkás ember: (Imádkozni kezd)

„Áldott a pihenés az erény árnyékában, a szentek és tiszták között, akik mennyei boldogságtól ragyognak, ott az örök hazában a csillagok fölött. A megbocsátás illatos virága nyílik ott azoknak, akik vétkeztek.

Távol van onnan a vétek és közel oda az üdvözülés. Az Úrnál a kegyelem, az ő kezében van az örök élet.

Nemes atyáinknak és imádot anyáinknak, hűséges férjeinknek és szeretett asszonyainknak, kedves fivéreinknek és gyengéd nővéreinknek, tisztelt rokonainknak és fennkölt barátainknak legyen részük az örök fényben és üdvözülésben és nyugodjanak örök békébe. Az Úr szelleme vezesse őket az üdvösségre. Az Úr kegyelme öröködjék felettük, az Isteni jószág pedig borítsa rájuk szárnyait, hogy örömük teljék az Úrban. Mennyei útjukon kísérje őket béke, sírjaik fölött öröködjék a béke, ahogy írva vagyon:

„Eljövend a béke és mindörökké gondtalanul nyugszik majd, aki igaz vala.”

Nyugodjanak tehát sírjukban gondtalanul valamennyien, Ámen.

Sebesült: (Cigarettát sodor a kapott dohányból, meggyújtja és füstjébe bámul)

Prominens: (Egy kis dobozba teszi a dohányt)

Zöld: (Sokáig nézi őket, azután gyorsan odamegy az ágyhoz, ahol azelőtt 58964 feküdt, leveszi róla a párnát és saját ágyára viszi. Tekintete azonban találkozik a többiekével, erre megváltoztatja elhatározását. Spárgát vesz elő és úgy átköti a párnát, hogy bábuhoz hasonlítson. Muselmannhoz lép és így szól): Nesze, itt egy baba — Emilio.

Muselmann: (Örömmel kap a baba után).

Saffer Pál fordítása

IV.

A szökés ideje. Valamennyien az ÖREG-et keresik, aki eltűnt. Kimennek. S. K. jön és a bolonddal beszélget, faggatja, hogy miért idegenkedik tőle, azután elmeséli neki nagy tervét: azért lopkodja a kivégzettek aranyfogaikat, mert aranszobrot akar készíteni, Lédát, kezében a hattyú letépett

fejével. Megérkeznek a többiek. S. K. kártyázni hívja őket, de senki sem hajlandó leülni vele. Dühösen elmegy. Megérkezik ÖREG és különféle kifogásokkal igyekeznek lebeszélni őket a szökésről. Végül kijelenti, hogy ő és a »fia« (SEBESÜLT) nem mennek. Látja, hogy meg akarják ölni, segítségért kiált, de késő: ZÖLD végez vele. A hullát az ágy alá rejtik. S. K. jön és ZÖLD-től kést kér. Ládájából sonkát vesz elő, falatozik, azután bejelenti, hogy ma este nem mennek a mocsárba, mert a másik káppal váltást cserélt. Kimegy és a kést magával viszi. A bennmaradók gyanúja egyre fokozódik. S. K. ládájából kilopják az aranyat, meg akarják vele vesztegetni a másik kápot, hogy vonja vissza a váltás-cserét. Indulnak, de abban a pillanatban odakünn felüvöltöttek a szirénák.

KOZJÁTÉK:

A Kommandoführer szobájában gyengébben hallatszik a szirénák üvöltése. Az Oberstrumbannführer urat hordágyon hozzák. A Sturmführer szerint egy kápot, »... valami görög disznó...«, kést döfött a mellébe, amikor felügyelő körútját végezte a kemencéknél. Hiábavaló minden fáradozás. Az sem segít, hogy a kápot a helyszínen szitává lötték. Az Oberstrumbannführer halott. A Sturmführer kijelenti, hogy hajnalban kivégzik. Azután tisztelegnek a halott előtt.

V.

A szobában maradtak nem tudják, mi történt és miért üvöltöttek a szirénák. Azt hiszik, hogy S. K. megtudta a szökés tervét és mindent elárult. Utolsó pillanataikat várják. PROMINENS levelet ír. Tudja, hogy a levelek sohasem jutnak a címzetthez, de — amint mondja — »így könnyebb«. SAPKÁS imádkozik. Az apja mondta neki valamikor, hogy ez az egyetlen, amit az ember a gyűlölet, a szenvedés és a rettegés ellen tehet. ZÖLD idegesen sétált fel-alá, azután SAPKÁST árulással kezdi gyanúsítani. PROMINENS védi SAPKÁST és ZÖLD-et gyanúsítja, ez viszonzozza a gyanúsítást. A folyosón katonák lépte közeleg, valamennyien feszülten figyelnek. A léptek elhalnak. Arról beszélnek, hogyan akasztják majd fel őket hajnalban példaként a többiek előtt. Ekkor félősen megszületik az ellenállás eszméje. A bombákhoz, amelyeket SAPKÁS készített, most nem férhetnek hozzá. Nem marad számukra más egyéb fegyver, mint a szék. Ismét lépések közelednek, és ők támadó állásba helyezkednek. ZÖLD gyávasága kitör. Könyörög, hogy ne álljanak ellen, még élni szeretne... Talán mégis megkönnyörlenek a fasiszták... talán csak meg akarják őket ijeszteni. A lépések eltávolodnak. Órségváltás volt. PROMINENS és SEBESÜLT ZÖLD-re vetik magukat: áruló, meg kell ölni. SAPKÁS szavára élve hagyják. Nem a halál, hanem a halálvárás nehéz. Megparancsolják neki, hogy vegye elő a szájharmonikáját és játsszon. ZÖLD előbb remegve tiltakozik, de a halálos fenyegetésre előbb akadozva, azután mind hangsúlyosabban játszani kezd. SAPKÁS otthagyja őket és folytatja az imádságot. MUSELMANN-nak végre sikerült tornyot építenie a játékkockáiból. SAP-

KÁS abbahagyja az imádkozást, eloltja a menórát, a sötétben az ablakhoz megy és leszedi róla a pokrócot. Kinéz és így szól:

Telihold van...

A szobán végigpásztáz a reflektorsugár. Azután csak a hold világít be, majd az is eltűnik. »Felhők...« szólal meg ismét a SAPKÁS. ZÖLD egyre halkabban játszik a szájharmónikán, a muzsika lassan elhal. A falon kiméletlenül, konokul ketyeg az óra.